

UPRAVLJANJE KNJIŽNIČNIM ZBIRKAMA KROZ IZLUČIVANJE GRAĐE: STUDIJA SLUČAJA GRADSKJE KNJIŽNICE U MREŽI KNJIŽNICA GRADA ZAGREBA

COLLECTION MANAGEMENT THROUGH DISCARDING: A CASE STUDY OF THE CITY LIBRARY WITHIN THE ZAGREB CITY LIBRARIES NETWORK

Ivana Faletar Horvatić Knjižnice grada Zagreba
ifaletar@kgz.hr

Maja Bodiš Knjižnice grada Zagreba
maja.bodis@kgz.hr

Jasmina Kenda Knjižnice grada Zagreba
jasmina.kenda@kgz.hr

UDK / UDC: 025.21/.25:027.022(497.521.2)

Prethodno priopćenje / Preliminary paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.69.2.1906>

Primljeno / Received 13. 4. 2026.

Prihvaćeno / Accepted 21. 6. 2026.

Sažetak

Cilj. Cilj je ovog rada analizirati upravljanje zbirkom s naglaskom na pročišćavanje, reviziju i izlučivanje knjižnične građe, kako bi se osigurala njezina relevantnost, kvaliteta i dostupnost korisnicima. Kroz prikaz postojećih modela i analizu prakse upravljanja knjižničnim zbirkama autorice nastoje povezati teorijska i normativna polazišta s njihovom primjenom u svakodnevnom knjižničnom radu.

Pristup/metodologija/dizajn. Osim pregleda teorijskih polazišta i zakonodavnog okvira u Republici Hrvatskoj, rad obuhvaća i prikaz studije slučaja izlučivanja knjižnične građe u Gradskoj knjižnici, središnjoj knjižnici mreže Knjižnica grada Zagreba. U radu se analiziraju i čimbenici koji utječu na oštećenja knjižnične građe te prepreke koje mogu otežati provedbu izlučivanja.

Rezultati. Analiza pokazuje da sustavno provođenje pročišćavanja, revizije i otpisa pridonosi povećanju relevantnosti knjižničnih zbirki, boljoj organizaciji prostora i učinkovitijem upravljanju resursima te kvalitetnijoj promociji knjižnične zbirke. Isto-

dobno, kvaliteta samog procesa uvelike ovisi o jasno definiranim kriterijima, stručnoj kompetenciji djelatnika i njihovoj sposobnosti donošenja odluka vezanih za upravljanje zbirkom kroz izlučivanje.

Praktična primjena. Rad može poslužiti knjižničarima zaposlenima u svim vrstama knjižnica kao model dobre prakse, osobito za planiranje i provedbu izlučivanja. Autorice naglašavaju važnost kontinuirane evaluacije knjižničnih zbirki, primjene statističkih pokazatelja posudbe i suradnje među knjižnicama u osiguravanju optimalnog pristupa građi.

Originalnost/vrijednost. Rad doprinosi boljem razumijevanju izlučivanja knjižnične građe kao ključnog procesa upravljanja knjižničnim zbirkama, povezujući teorijske pristupe, normativni okvir i konkretne primjere iz prakse. Studija slučaja pruža uvid u operacionalizaciju kriterija izlučivanja na primjeru središnje knjižnice u mreži Knjižnica grada Zagreba, Gradske knjižnice.

Ključne riječi: izlučivanje; Knjižnice grada Zagreba; narodne knjižnice; revizija; upravljanje zbirkama

Abstract

Aim. The aim of this paper is to analyse collection management with a particular focus on inventory review and the weeding (deselection and withdrawal) of library materials, in order to ensure their relevance, quality, and accessibility to users. By presenting existing models and analysing current practices in library collection management, the authors seek to connect theoretical and regulatory frameworks with their application in everyday library work.

Approach/Methodology/Design. In addition to reviewing theoretical foundations and the legislative framework in the Republic of Croatia, the paper includes a case study of weeding practices at the City Library in Zagreb, the central library of the Zagreb City Libraries network. The paper also examines factors contributing to the deterioration of library materials as well as obstacles that may hinder the implementation of weeding.

Findings. The analysis indicates that the systematic management of inventory review and withdrawal processes contributes to increased relevance of library collections, improved space organisation, more efficient resource management, and more effective promotion of library collections. At the same time, the quality of the process largely depends on clearly defined criteria, the professional competence of staff, and their ability to make informed decisions regarding collection management through weeding and discarding.

Practical Implications. The paper may serve as a model of good practice for librarians working in all types of libraries, particularly in the planning and implementation of weeding practices. The authors emphasise the importance of the continuous evaluation of collections, the use of circulation statistics, and cooperation among libraries to ensure optimal access to materials.

Originality/Value. This paper contributes to a better understanding of the weeding of library materials as a key process in collection management, by linking theoretical approaches, the regulatory framework and practical examples. The case study provides insight into the operationalisation of weeding criteria through the example of the central library within the Zagreb City Libraries network – the City Library.

Keywords: collection management; discarding of library materials; inventory review; public libraries; weeding; Zagreb City Libraries

1. Uvod

Knjižnice imaju važnu ulogu u kulturnom, obrazovnom i informacijskom sustavu društva, koja se očituje kroz njihovu temeljnu djelatnost – prikupljanje, obradu, davanje na korištenje te čuvanje i zaštitu knjižnične građe. Teoretski i praktični pristupi izgradnji i upravljanju knjižničnim zbirkama mijenjali su se kroz povijest, u skladu s društvenim, kulturnim i tehnološkim okolnostima. Dok je u ranijim razdobljima naglasak bio na akumulaciji što većeg broja jedinica građe, suvremeno knjižničarstvo usmjereno je ponajprije na kvalitetu, relevantnost i usklađenost zbirke s potrebama korisnika. Sam razvoj knjižničnih zbirki, od prikupljanja rukopisne i tiskane građe do pokretanja i održavanja suvremenih digitalnih repozitorija, odražava šire intelektualne, tehnološke i kulturne trendove određenog razdoblja. Posebno je razvoj digitalnih zbirki utjecao na promjenu paradigme upravljanja knjižničnim zbirkama, omogućivši brži pristup informacijama te djelomično smanjenje prostornog opterećenja fizičkih zbirki. Istodobno, procesi globalizacije i povećana dostupnost informacija zahtijevali su od knjižnica prilagodbu novim izazovima, uključujući osiguravanje pristupa elektroničkim izvorima, digitalizaciju građe radi očuvanja kulturne baštine te razvoj novih metoda obrade, arhiviranja i katalogizacije, uz održavanje ravnoteže između analognih i digitalnih izvora.

Unatoč navedenim promjenama i razvoju knjižničnih zbirki, protok vremena pred knjižnice stavlja i nove izazove s kojima se suočavaju: zastarjela, oštećena ili slabo korištena građa, kao i ograničenja postojećih prostora za pohranu. U tom kontekstu, provođenje redovne revizije, izlučivanja i sustavnog otpisa knjižnične građe predstavlja ključan preduvjet za održavanje kvalitetnih, aktualnih i relevantnih zbirki. Riječ je o ključnom dijelu redovnog knjižničnog poslovanja, koji pridonosi učinkovitom i cjelokupnom poslovanju knjižnica kao informacijskih, obrazovnih i kulturnih centara prilagođenih korisničkim potrebama te posvećenih očuvanju kulturne baštine. U Republici Hrvatskoj navedeni su postupci uređeni *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (2019) te *Pravilnikom o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe* (2023), koji definiraju uvjete, načine i obveze njihove provedbe.

Cilj je ovoga rada analizirati upravljanje knjižničnim zbirkama s naglaskom na reviziju, izlučivanje i otpis građe te povezati teorijska i normativna polazišta s njihovom primjenom u praksi. Poseban doprinos rada predstavlja studija slučaja Gradske knjižnice u Zagrebu, koja omogućuje uvid u konkretne postupke i kriterije izlučivanja u velikom knjižničnom sustavu.

2. Upravljanje knjižničnim zbirkama kroz reviziju i izlučivanje građe: teorijski okvir i dosadašnja saznanja

Vrijednost knjižnične zbirke u suvremenoj narodnoj knjižnici ne očituje se u njezinu opsegu, već u njezinoj upotrebnoj vrijednosti i sposobnosti da odgovori na potrebe korisnika. Budući da nijedna knjižnica ne može niti treba posjedovati svu postojeću građu, zbirke je potrebno kontinuirano oblikovati i prilagođavati promjenjivim interesima zajednice kojoj služi u skladu s misijom i vizijom te prostornim mogućnostima knjižnice i razvojem znanosti i tehnologije. Kvalitetna zbirka stoga nije statičan skup jedinica građe, već dinamičan resurs koji zahtijeva stalnu evaluaciju i prilagodbu informacijskom okruženju. Posebno je važno osigurati pristup aktualnim i pouzdanim informacijama u područjima koja brzo zastarijevaju, poput medicine, tehnologije i prirodnih znanosti, gdje zadržavanje zastarjele građe može negativno utjecati na kvalitetu informiranja korisnika.

Teorijski pristupi reviziji i izlučivanju knjižnične građe najčešće su utemeljeni u širem okviru upravljanja knjižničnim zbirkama, pri čemu se izlučivanje ne promatra kao izolirani postupak, već kao ključan dio kontinuiranog ciklusa razvoja zbirke. Hibner i Kelly (2023: 83–98) opisuju sve segmente ciklusa upravljanja nekom knjižničnom zbirkom kroz jasno definirane faze: selekciju, nabavu, stručnu obradu, smještaj na police, posudbu, popravak i održavanje, evaluaciju i izlučivanje. Izlučivanje je u tom kontekstu ključni element upravljanja zbirkom, povezan s potrebom održavanja njezine relevantnosti, preglednosti i funkcionalnosti. Autorice naglašavaju da knjižnice, osim specijalnih i depozitnih, nemaju zadaću trajnog čuvanja cjelokupne građe, već osiguravanja pristupa relevantnim informacijama. Posebno ističu potrebu usmjeravanja na sadržaj i njegovu uporabnu vrijednost, a ne isključivo na format ili broj jedinica građe. Osim što savjetuju da se izlučivanje treba provoditi u skladu s misijom, vizijom i vrijednostima knjižnice, jasno ga razlikuju od cenzure i opisuju kao stručni proces *kuriranja* (proces stručnog oblikovanja i održavanja relevantnosti). Sličan pristup zastupa i Johnson (2018: 197–200), koja upravljanje zbirkom definira kao skup svih odluka i postupaka kojima građa podliježe nakon uključivanja u zbirku. Posebno ističe važnost elektroničkih podataka i statistike posudbe za donošenje odluka o izlučivanju te upozorava na društvenu i emocionalnu osjetljivost samog procesa, što potvrđuje i velik broj različitih termina koji se u anglosaksonskoj literaturi koriste za izlučivanje (engl. *deselection, pruning, thinning, culling, deaccession, relegation, deacquisition, retirement, reverse selection, negative selection, collection drawdown, book stock control, rightsizing*).

U domaćoj literaturi Tadić (1994: 43–45) koristi termin pročišćavanje knjižničnog fonda koji definira kao dio redovitog upravljanja zbirkom, usmjeren na izlučivanje ili premještanje dubleta, rijetko korištene, oštećene ili neupotrebljive građe. Razlikuje trajno pročišćavanje, koje podrazumijeva uklanjanje građe iz fonda, i privremeno pročišćavanje u obliku premještanja građe u spremišta. Izlučivanje pritom rangira

kao podređeni termin širem procesu pročišćavanja, koji obuhvaća sve aktivnosti nužne za održavanje zbirke unutar njezinih optimalnih granica rasta.

Jedan od najutjecajnijih modela izlučivanja u suvremenoj knjižničarskoj praksi jest metoda CREW (engl. *Continuous Review, Evaluation, and Weeding*), koju je sustavno opisala Belinda Boon (1995). Temeljna pretpostavka te metode jest da se kvaliteta i relevantnost zbirke može održavati samo kontinuiranom procjenom i pravodobnim izlučivanjem građe koja više ne odgovara potrebama korisnika. Odluke o izlučivanju temelje se na kombinaciji kvantitativnih i kvalitativnih kriterija, a među najčešće korištenima ističu se starost građe, fizičko stanje, učestalost korištenja, dostupnost novijih ili prikladnijih izdanja te opća informativna i korisnička vrijednost sadržaja. Često se navodi i pravilo 20/80, prema kojem manji dio zbirke generira većinu posudbi, što dodatno naglašava potrebu za redovitim uklanjanjem neaktivne i slabo korištene građe. Ista autorica opisuje i važan operativni element metode CREW, pomagalo MUSTIE, koje služi kao praktičan alat za donošenje odluka o otpisu pojedinih jedinica građe. Akronim MUSTIE obuhvaća šest osnovnih kriterija: netočne ili zastarjele informacije (engl. *Misleading*), loše fizičko stanje (engl. *Ugly*), mogućnost zamjene novijim izdanjima (engl. *Superseded*), nedostatak sadržajne vrijednosti (engl. *Trivial*), nerelevantnost za zajednicu (engl. *Irrelevant*) te dostupnost građe na drugim mjestima (engl. *Elsewhere*). Na neknjižnu građu primjenjuju se slični kriteriji, uz dodatnu pozornost na tehničku ispravnost i mogućnost kvalitetne reprodukcije.

Slična načela sustavnog i planskog izlučivanja prisutna su i u europskoj knjižničarskoj praksi. *Priročnik za izločanje in odpis knjižničnega gradiva Narodne i univerzitetne knjižnice u Ljubljani* (Aškerc i sur., 2001: 9–10) izlučivanje definira kao dio oblikovanja zbirke i jedan od ključnih preduvjeta njihove učinkovitosti, preglednosti i aktualnosti. Priručnik razlikuje redovno, izvanredno i privremeno izlučivanje te detaljno razrađuje fizičke, sadržajne i uporabne kriterije za različite vrste knjižnične građe, dok se posebno naglašava potreba prilagodbe kriterija lokalnom kontekstu i korisničkim potrebama.

Strateški aspekt izlučivanja posebno naglašavaju Miller i Ward (2022), koji ga povezuju s konceptom „ispravne veličine fonda“. Autorice izlučivanje pritom definiraju kao promišljen i uravnotežen proces usklađen s misijom, vizijom, djelokrugom, prioritetima i odgovornostima knjižnice te naglašavaju važnost zaštite lokalno značajnih zbirke i suradnje među knjižnicama. Clayton i Gorman (2001: 196–200) upozoravaju da ne postoji izravna povezanost između veličine zbirke i njezine stvarne posudbene i korisničke vrijednosti te ističu da prevelike i neuređene zbirke mogu otežati korištenje fonda i povećati financijske troškove upravljanja. Empirijske učinke izlučivanja razmatra Spiller (2000: 93–105), navodeći da brojna istraživanja potvrđuju povećanje korištenja zbirke nakon temeljitog pročišćavanja fonda. Istovremeno, upozorava na potrebu procjene isplativosti popravka odnosno

obnove uveza pojedinih jedinica građe, osobito kada je riječ o sadržajno zastarjeloj ili estetski narušenoj građi.

Osim metodoloških i organizacijskih aspekata, autori sve više naglašavaju važnost komunikacijske i društvene percepcije izlučivanja. Vnuk (2022: 10; 17; 99-101) ističe važnost transparentnosti i otvorene komunikacije s osnivačima, upravljačkim tijelom knjižnice, zaposlenicima, korisnicima i širom javnošću te preporučuje javno dostupne *Smjernice za izlučivanje i izgradnju zbirke*. Autorica posebno naglašava potrebu kontinuirane edukacije djelatnika koji izravno rade s korisnicima. Sličan problem prepoznaje i Manley (2014), koji upozorava na negativne konotacije termina povezanih s izlučivanjem i pročišćavanjem te predlaže neutralnije izraze, poput „programa osvježanja zbirke“. Psihološku dimenziju izlučivanja analizira Raphael (2013), koja izlučivanje opisuje kao emocionalno zahtjevan proces povezan s osjećajem odgovornosti, simboličkom vrijednošću knjiga i percepcijom zbirke kao pokazatelja stabilnosti i sigurnosti knjižnice. Autorica naglašava potrebu jasnih kriterija, organizacijske podrške i kontinuirane edukacije kako bi se smanjio otpor prema izlučivanju.

Navedeni teorijski pristupi potvrđuju da pročišćavanje i izlučivanje, revizija i otpis knjižnične građe predstavljaju važan dio suvremenog upravljanja knjižničnim zbirkama. Njihova uspješna provedba ne ovisi isključivo o normativnim kriterijima nego i o stručnoj prosudbi knjižničara, organizacijskim uvjetima i razumijevanju uloge zbirke unutar zajednice kojoj knjižnica služi.

3. Normativni okvir revizije i izazovi provedbe revizije i izlučivanja knjižnične građe

Kao što je ranije navedeno, revizija, izlučivanje i otpis knjižnične građe u Republici Hrvatskoj uređeni su *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* i *Pravilnikom o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe*. Navedenim propisima definiraju se obveze knjižnica u provođenju zaštite građe, redovite revizije i otpisa, kao i način dokumentiranja i evidentiranja provedenih postupaka. Preciznije, u *Zakonu* (2019) se u čl. 7 navodi da su knjižnice dužne poduzimati mjere za zaštitu knjižnične građe te redovito provoditi postupak revizije i otpisa građe sukladno pravilniku kojim se uređuje zaštita, revizija i otpis knjižnične građe, dok su u čl. 47 definirane kazne ako knjižnica ne poduzme mjere za zaštitu knjižnične građe te ne provodi redovito postupak revizije i otpisa građe.

Pravilnik o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe (2023) detaljno uređuje postupke zaštite građe, provođenja revizije, izlučivanja i otpisa te postupanja s otpisanom građom. Cilj *Pravilnika* jest osigurati sustavno, transparentno i ujednačeno upravljanje knjižničnim zbirkama te održavanje njihove funkcionalnosti i relevantnosti za korisnike. Revizija knjižnične građe definira se kao temeljita provjera

fonda radi utvrđivanja njegova stvarnog stanja, točnosti evidencija i usklađenosti s potrebama korisnika, dok se otpis odnosi na uklanjanje dotrajale, zastarjele i uništene građe. Pritom se obrazlaže da dotrajala građa obuhvaća jedinice koje su fizički oštećene do neupotrebljivosti ili sadrže nečitljive elektroničke zapise. Zastarjela građa obuhvaća sadržajno neaktualne jedinice, suvišne dublete i građu neprimjerenu tipu knjižnice, dok uništena građa uključuje oštećene, izgubljene, otuđene i dugotrajno nevraćene jedinice. *Pravilnik* također propisuje preporučene godišnje postotke otpisa te obvezu evidentiranja svih promjena u inventarnim knjigama i katalozima.

Iako normativni okvir jasno definira osnovne postupke i kriterije, terminologija povezana s upravljanjem knjižničnim zbirkama nije uvijek jednoznačna. Pojmovi revizije, izlučivanja, otpisa i pročišćavanja u stručnoj se literaturi djelomično preklapaju te se razlikuju ovisno o normativnom, teorijskom ili praktičnom kontekstu. Tadić (1994: 43–45) pročišćavanje fonda definira kao širi proces koji uključuje i premještanje i uklanjanje građe, dok *Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja* (Živković i Horvat, 2022: 82; 189) izlučivanje građe definira kao stalni postupak uklanjanja jedinica koje više ne odgovaraju potrebama zbirke zbog zastarjelosti ili nepostojanja potražnje. U ovom radu pojam izlučivanje koristi se kao stručni termin za proces procjene i izdvajanja građe iz aktivne zbirke, dok se pojam otpis odnosi na formalni završetak toga procesa u skladu s važećim propisima.

Uz normativne kriterije, važan čimbenik upravljanja knjižničnim zbirkama predstavlja i fizičko stanje građe. Knjižnična građa izložena je različitim oblicima fizičkog i sadržajnog propadanja koji s vremenom smanjuju njezinu dugovječnost, uporabnu vrijednost i prikladnost za zadržavanje u fondu. Tadić (1994: 157) razlikuje tri osnovne skupine čimbenika koji negativno utječu na stanje knjižnične građe: fizikalne (svjetlo, toplina, zračenje), kemijske (atmosfera i onečišćenja prisutna u materijalu) i biološke (bakterije, gljive, insekti, glodavci i čovjek). Iako su okolišni čimbenici često izvan neposredne kontrole knjižnice, autorica naglašava da propadanju građe u velikoj mjeri pridonose i knjižničari i korisnici, najčešće zbog nedostatka svijesti o štetnosti pojedinih postupaka. U jednom od prvih priručnika za zaštitu knjižnične građe na hrvatskom jeziku, Čučković (1956: 35–53) navodi niz „mjera za predusretanje knjižnih šteta“, koje dijeli na tehničke i administrativne. Tehničke mjere obuhvaćaju prikladan smještaj zgrade knjižnice, prozirne prostorije, odgovarajuće police i pažljivo rukovanje građom, dok administrativne mjere uključuju označavanje vlasništva, pregled vraćene građe, edukaciju korisnika te jasne upute i propise o korištenju zbirke.

Osim čimbenika opisanih u stručnoj literaturi (usp. na primjer, Tadić, 1994; Čučković, 1956; Češnovar i sur., 2001), dugogodišnja praksa knjižnica mreže Knjižnica grada Zagreba ukazuje na niz učestalih uzroka oštećenja koja proizlaze iz svakodnevnog korištenja knjižnične građe. Među najčešćima ističu se mehanička oštećenja, poput savijanja, trganja, pisanja i podcrtavanja po knjigama, koja trajno

smanjuju čitljivost i estetsku vrijednost građe. Konzumiranje hrane i pića u blizini građe dodatno povećava rizik od mrlja, vlage i razvoja plijesni, kao i pojave štetnika. Nepravilno pohranjivanje građe, primjerice na pretrpanim policama, u duplim redovima ili u vlažnim prostorima bez odgovarajuće ventilacije, često dovodi do deformacija, oštećenja hrbata i širenja gljivica, što može zahvatiti veći dio fonda. Poseban problem predstavljaju nestručni popravci, pri kojima se koriste neodgovarajući materijali poput ljepljivih traka i neprikladnih ljepila, čime se oštećenja dodatno produbljuju i ubrzava propadanje građe. Slično tome, nepravilno čišćenje, osobito uz preveliku vlagu ili mehanički pritisak, može ozbiljno ugroziti osjetljivu i stariju građu. Okolišni čimbenici poput ekstremnih temperatura, poplava, požara i elementarnih nepogoda često uzrokuju nepopravljiva oštećenja, pri čemu je mogućnost prevencije ograničena no svejedno se može ublažiti odgovarajućim prostornim uvjetima i edukacijom korisnika. Značajan uzrok oštećenja građe jest i nedovoljna svijest kako korisnika tako i knjižničara o pravilnom rukovanju i dugoročnim posljedicama neprimjerenog ponašanja. Upravo se u tom segmentu jasno povezuju zaštita građe i procesi revizije, izlučivanja i otpisa: znakovi fizičke istrošenosti često upućuju na čestu uporabu, dok redovita revizija omogućuje pravodobnu stručnu procjenu treba li određenu jedinicu građe zamijeniti novim primjerkom, uputiti na stručni popravak ili je, u skladu s važećim smjernicama i propisima, izlučiti iz fonda. Ulaganje u preventivnu zaštitu ne predstavlja samo očuvanje materijalnih resursa već i dugoročno čuvanje kulturne i informacijske baštine, a sustavno praćenje fizičkog stanja fonda, stoga nije isključivo pitanje zaštite knjižnične građe, nego i važan element upravljanja zbirkom.

Iako je redovito i plansko izlučivanje knjižnične građe jedno od temeljnih načela suvremenog upravljanja knjižničnim zbirkama, njegova provedba u praksi često nailazi na brojne prepreke. One ne proizlaze isključivo iz nedostatka stručnih znanja ili normativnog okvira, već su rezultat složenog spleta emocionalnih, organizacijskih i javnih čimbenika. Upravo emocionalne i psihološke barijere predstavljaju jednu od najčešćih i najdubljih prepreka kvalitetnom izlučivanju građe. Raphael (2013) izlučivanje opisuje kao proces koji nadilazi tehničke i administrativne okvire te zadire u pitanja identiteta, vrijednosti, pripadnosti zajednici i moralne odgovornosti. Prema autorici, otpor prema izlučivanju proizlazi iz nekoliko temeljnih razloga: ljudi su po prirodi sakupljači, knjigama pridaju simbolička i osobna značenja, nerado preuzimaju odgovornost za uklanjanje dijela kulturnog nasljeđa, veličinu zbirke doživljavaju kao znak sigurnosti i stabilnosti te osjećaju nelagodu zbog percipiranog rasipanja resursa. U knjižničarskoj praksi takve se barijere često manifestiraju kroz odugovlačenje donošenja odluka, pretjerani oprez ili izbjegavanje izlučivanja u potpunosti. Hibner i Kelly (2023: 83–98) dodatno ilustriraju te obrasce kroz tipologiju knjižničara, pri čemu „čuvari“ fonda ne žele ništa otpisati zbog emotivne povezanosti s građom, dok „profesorski“ tip inzistira na detaljnoj analizi svake jedinice građe, čak i onda kada su kriteriji za izlučivanje očiti. Takvi pristupi mogu

dovesti do zadržavanja građe koja je fizički oštećena ili sadržajno zastarjela, ali se percipira kao „previše vrijedna“ za uklanjanje.

Značajnu ulogu u otežanoj provedbi izlučivanja imaju i organizacijske prepreke. Nedostatak jasno definiranih i javno dostupnih smjernica za izlučivanje, neujednačeno razumijevanje kriterija među djelatnicima te ograničeni vremenski i kadrovski resursi često dovode do toga da se izlučivanje provodi sporadično ili se u potpunosti odgađa. U takvim okolnostima ono se doživljava kao izvanredan i opterećujući zadatak, a ne kao sastavni dio redovitog upravljanja zbirkom. Financijska ograničenja dodatno otežavaju donošenje odluka, osobito kada se radi o građi koja je oštećena, ali još uvijek povremeno korištena i nije dostupna za nabavu. Spiller (2000: 93–105) u tom kontekstu naglašava potrebu procjene odnosa između troška popravka, dostupnosti naslova na tržištu i stvarne korisničke vrijednosti građe.

Zasebnu skupinu prepreka čine javni i komunikacijski izazovi s kojima se knjižnice susreću prilikom provođenja izlučivanja. Vnuk (2022) ističe da strah od negativnih reakcija korisnika, osnivača i šire javnosti često ima presudnu ulogu u izbjegavanju ili odgađanju otpisa. U javnom diskursu izlučivanje se nerijetko pojednostavljeno interpretira kao „bacanje knjiga“, bez razumijevanja stručnih kriterija i dugoročnih ciljeva upravljanja zbirkom. Autorica naglašava da su transparentnost i otvorena komunikacija ključni za smanjenje otpora te da bi smjernice za izlučivanje trebale biti javno dostupne i jasno povezane sa smjernicama za izgradnju zbirke, čime se naglašava da je riječ o redovitom i planskom procesu. Posebnu ulogu ima i način zbrinjavanja otpisane građe: donacija drugim ustanovama, prodaja po simboličnim cijenama ili reciklaža u pravilu se percipiraju znatno pozitivnije od odlaganja građe kao otpada.

Sve navedeno potvrđuje da je kvalitetno izlučivanje složen stručni proces koji uključuje normativne, organizacijske, komunikacijske i stručne dimenzije upravljanja knjižničnim zbirkama. Upravo se u tom kontekstu u sljedećem poglavlju analizira praksa revizije i izlučivanja knjižnične građe na primjeru Gradske knjižnice u Zagrebu.

4. Studija slučaja: izlučivanje knjižnične građe u Gradskoj knjižnici, Knjižnice grada Zagreba

Knjižnice grada Zagreba čine razgranatu mrežu od 42 knjižnične lokacije, koja uključuje dvije središnje knjižnice, područne knjižnice i ogranke. Takva mrežna struktura omogućuje široku dostupnost knjižnične građe i usluga korisnicima različitih dobnih skupina i interesa, ali istodobno nameće potrebu za koordiniranim i sustavnim upravljanjem knjižničnim zbirkama na razini cijele mreže. *Smjernice za izgradnju knjižničnih zbirki* (2023) Knjižnica grada Zagreba javno su dostupne na mrežnim stranicama ustanove te, uz načela izgradnje i vrednovanja zbirki,

obuhvaćaju i politiku zaštite knjižnične građe. Iako se u *Smjernicama* spominju izlučivanje i otpis građe, planiranom revizijom predviđeno je njihovo detaljnije razrađivanje kako bi se knjižničarima u budućnosti pružile jasnije smjernice za provedbu tih postupaka. Kao model nabave primjenjuje se koordinirana nabava građe, pri čemu Kenda, Krpan i Žurić (2026) ističu da položaj pojedine knjižnice unutar mreže Knjižnica grada Zagreba izravno utječe na nabavu građe, odnosno na broj primjeraka i vrstu građe koja se uključuje u fond. Takav model upravljanja fondom izravno utječe i na odluke o izlučivanju jer se one ne donose isključivo na razini pojedine knjižnice, već uzimaju u obzir dostupnost građe unutar cijele mreže. Izgradnja zbirke u Knjižnicama grada Zagreba temelji se na IFLA-inu modelu *Conspectus* (Barbarić, 2010), koji određuje razine prikupljanja i dubinu obrade građe po stručnim područjima, pri čemu su u Knjižnicama grada Zagreba te razine povezane s organizacijskom strukturom mreže. U skladu s tim modelom razvijene su i interne *Smjernice za reviziju i izlučivanje građe* u Gradskoj knjižnici (2026). Građa koja se uvrštava u zbirke prema kriterijima za razine 1 i 2 *Conspectusa* (osnovna i opća razina) podložnija je redovitom izlučivanju, dok se izlučivanje vrlo selektivno, ili uopće ne provodi, za građu koja je uvrštena u zbirke prema kriterijima za razine 4 i 5, odnosno u zbirkama koje imaju visoku i sveobuhvatnu razinu prikupljanja građe. U Gradskoj knjižnici to se, primjerice, odnosi na sljedeće zbirke: Zavičajnu zbirku Zagrabiensia, Hrvatski centar za dječju knjigu, Zaštićeni fond, Zbirku rijetkih knjiga i rukopisa, Zbirku BDI, Čitaonicu priručnika i zbirke.

4.1. Metodološki okvir revizije i izlučivanja u praksi

Zbog opsega zbirke i broja lokacija unutar mreže Knjižnica grada Zagreba, revizija knjižnične građe ne provodi se istodobno u svim knjižnicama, već se svake godine planski provodi u dijelu knjižnica. Uloga pojedinih knjižnica unutar mreže također utječe na razinu izlučivanja: središnje knjižnice imaju kulturološku funkciju dugotrajnog čuvanja dijela zbirke, dok područne knjižnice i ogranci s vremenom izlučuju građu koja za njihove lokacije više nema posudbenu vrijednost, a trajnije se pohranjuje u zbirkama centralnih knjižnica. Takva podjela omogućuje racionalno upravljanje prostorom, optimizaciju troškova održavanja zbirkom i istodobno osigurava dostupnost aktualne, ali i starije građe unutar mreže. U godinama kada revizija nije predviđena, u svim se knjižnicama mreže kontinuirano provodi pročišćavanje i izlučivanje građe. Posebno je važno istaknuti odnos između središnjih i područnih knjižnica: dok se u ograncima i područnim knjižnicama izlučuje građa koja se dugoročno čuva u centralnim zbirkama, središnje knjižnice preuzimaju ulogu trajnog čuvanja, zaštite i arhiviranja dijela građe. Tako se izlučivanje uklapa u širi sustav upravljanja zbirkom na razini mreže.

Primjena kriterija izlučivanja u praksi Knjižnica grada Zagreba jasno pokazuje da se odluke ne donose mehanički, već kroz stručno vrednovanje svake jedinice građe.

Pritom je od izuzetne važnosti početno utvrditi pripada li knjiga rekreacijskoj ili istraživačkoj razini i koje korisničke potrebe treba zadovoljiti (kulturne, informativne ili informacijske). Većina izlučenih knjiga u trenutku nabave predstavljala je vrijedan doprinos zbirci, no s vremenom su se promijenile korisničke potrebe, obrazovni programi i informacijski kontekst, zbog čega su pojedini izvori postali sadržajno irelevantni, zastarjeli ili nepotpuni. Izlučivanje knjižnične građe u Gradskoj knjižnici provodi se primjenom kombiniranog metodološkog pristupa, koji objedinjuje podatkovne pokazatelje i stručnu prosudbu. Kao kvantitativni kriteriji koriste se:

- povijest posudbe
- godina izdanja i
- broj primjeraka na lokaciji i u mreži.

Kvalitativna procjena temelji se na:

- fizičkom stanju građe
- sadržajnoj zastarjelosti
- postojanju prikladnijih izdanja ili formata te
- dostupnosti iste građe u drugim knjižnicama mreže.

U proces izlučivanja uključeni su svi stručni djelatnici, prema unaprijed definiranom rasporedu koji određuju voditelji knjižnica ili odjela. Time se izlučivanje afirmira kao kolektivni stručni proces, a ne kao individualna odluka pojedinog knjižničara. Izlučivanje se provodi kontinuirano tijekom godine, dok se intenzivnije faze planiraju uoči revizija, selidbi ili većih reorganizacija zbirke.

Analiza studije slučaja u ovom radu temelji se, uz opći opis prakse, i na internom dokumentu Knjižnica grada Zagreba: *Smjernice za reviziju i izlučivanje građe – Gradska knjižnica* (2026), koji se koristi u svakodnevnom radu djelatnika Središnjeg odjela za odrasle Gradske knjižnice. Iako je riječ o internom dokumentu, koji se redovno ažurira, *Smjernice* su oblikovane na temelju općeprihvaćenih teorijskih modela upravljanja zbirkom, važećeg zakonodavnog okvira i dugogodišnje profesionalne prakse. One se trenutačno koriste i za izradu prijedloga *Smjernica za reviziju i izlučivanje građe* u Knjižnicama grada Zagreba. Nacrt navedenih smjernica predstavljen je i tijekom radionice i rasprave u okviru tematske Informativne srijede¹ posvećene izlučivanju građe kroz teoriju, primjere i praksu, održane 25. ožujka 2026. godine (Informativna srijeda, 2026). Razmjena iskustava i rasprava među sudionicima potvrdile su potrebu za detaljnijim internim smjernicama te

¹ Informativna srijeda program je stalnog stručnog usavršavanja knjižničara i knjižničarskih tehničara zaposlenih u knjižnicama mreže Knjižnica grada Zagreba te knjižnicama na području matičnosti Zagrebačke županije.

dodatno pridonijele oblikovanju pojedinih kriterija. Među njima su, primjerice, preispitivanje starijih i dugotrajno nekorištenih naslova autora zastupljenih samo jednim djelom, revizija broja primjeraka nekoć popularnih serijala u skladu s aktualnom potražnjom te procjena sadržajne zastarjelosti građe.

U tom smislu dokument ne predstavlja tek tehničku uputu već primjer operacionalizacije teorijskih načela izlučivanja u konkretnom institucionalnom kontekstu. Njegova je vrijednost u tome što jasno definira kriterije, postupke i odgovornosti, smanjuje subjektivnost u odlučivanju te osigurava dosljednost i transparentnost procesa. Upravo zbog toga dokument se u ovom radu koristi kao relevantan empirijski izvor za analizu prakse izlučivanja.

4.2. Operacionalizacija kriterija: primjeri iz prakse

U *Smjernicama* (2026) detaljno su razrađene vrste građe koje se predlažu za izlučivanje: dotrajala i fizički oštećena građa, sadržajno zastarjela literatura, građa koja se više ne uklapa u opseg zbirke, građa koja se dugotrajno ne posuđuje, prekobrojni primjerci, prekinuti i necjeloviti nizovi koji su u cjelovitom nizu dio zbirke drugih knjižnica mreže, starija izdanja beletristike te stručna literatura koja je izašla u novim, sadržajno cjelovitim izdanjima. Istodobno se jasno navodi i građa koja se ne izlučuje, poput temeljnih priručnika, klasika hrvatske i svjetske književnosti koji nisu izdani u novijim izdanjima, stara i rijetka građa koja se prema posebnim kriterijima premješta u zaštićene fondove ili čitaonice, starija građa na koju se referira novija građa lokalnog značaja za knjižnicu u kojoj se nalazi, kao i građa koju druge knjižnice mreže ne posjeduju, a sadržajno je relevantna.

Primjeri pitanja koja stručni djelatnici postavljaju prilikom izlučivanja su: koliko je puta knjiga posuđena u posljednje 3 godine, pri čemu je statistika posudbe važan alat, kolika je prosječna posudba unutar zadane UDK-skupine, koliko je knjiga važna našim korisnicima, koliko je često korištena kao literatura za stručne radove, koliki je trošak zamjene knjige istom ili novijom, treba li naša zbirka građu koja detaljno govori o određenoj temi, a korisnici nisu pokazali interes za tu temu, imamo li druge knjige ili druge izvore podataka za određenu temu s točnijom ili kvalitetnijom informacijom te ako je sadržaj knjige i dalje aktualan, jesu li stil pisanja i prezentacija teme primjereni današnjem vremenu. Time se izbjegava nekritično „čišćenje“ zbirke i naglašava diferencirani pristup odlučivanju.

Posebnu praktičnu vrijednost imaju primjeri mikro-odluka vezanih za odnos često posuđivanih ili starijih i novijih izdanja. Statistika posudbe važan je alat za donošenje odluke o zadržavanju građe u zbirci, njezinom otpisu ili zamjeni izdanja. Ako knjiga nije posuđena u posljednje 3 godine, a pritom je dotrajala, otpisat će se prekobrojni i dotrajali primjerci. No ako pritom nije dostupna za posudbu na drugim lokacijama mreže, jedan primjerak u najboljem stanju premjestit će se

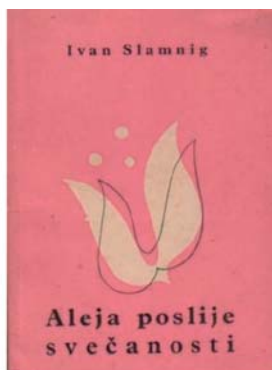
u zaštićeni dio fonda – a ako je i on dotrajavao, uvrstit će se u Desideratu kako bi se zamijenio postojeći primjerak jedinice građe. Ako novo izdanje u potpunosti zamjenjuje staro, starije se izdanje predlaže za otpis ili premještanje. Ako starije izdanje sadrži dodatne komentare, drukčiji prijevod ili predgovor koji nisu uključeni u novije izdanje, ono se zadržava, često u depou (izmještenom spremištu građe) kako bi korisnici i dalje imali mogućnost posudbe starijeg izdanja za potrebe usporedbe. Teško nabavljivi i sadržajno važni naslovi zadržavaju se u slobodnom pristupu kako bi se zaštitili primjerci u posebnim zbirkama. Takav primjer vidljiv je na slikama 1 i 2, kada su vrijedna starija izdanja, dotrajalosti unatoč, zadržana u slobodnom pristupu kako bi se zaštitili primjerci pohranjeni u Hrvatskom centru za dječju knjigu i Zaštićenom fondu.

Zagreb : Naprijed, 1975.

Gradska knjižnica, Starčevićev trg 6, 10000 Zagreb, tel: 01/4572-084		
Lokacija	Signatura	Status
01 DO Spremište	D DRA b	✗ Posuđeno do 1.10.2024. Rezervirajte
	D DRA b	✗ Posuđeno do 4.11.2024. Rezervirajte
01 Hrvatski centar za dj. knj.	Z HC D DRA b	○ Za rad u knjižnici
Knjižnica Medveščak, Trg žrtava fašizma 7, 10000 Zagreb, tel: 01/4611-481		
Lokacija	Signatura	Status
05 Dječji odjel	D DRAG b	✓ Provjerite status
Knjižnica Novi Zagreb, Božidara Magovca 15, 10020 Novi Zagreb, tel: 01/6604-088		
Lokacija	Signatura	Status
06 DO	D DRA b	✗ Posuđeno do 11.11.2024. Rezervirajte
	D DRA b	✗ Posuđeno do 15.11.2024. Rezervirajte
Knjižnica Dugave, Svetog Mateja 7, 10020 Novi Zagreb, tel: 01/6623-202		
Lokacija	Signatura	Status
07 DO	D DRA b	✓ Provjerite status
Knjižnica Augusta Cesarca, Ravnice, Radauševe 7, 10000 Zagreb, tel: 01/2318-729		
Lokacija	Signatura	Status
16 Odjel za djecu	D D DRAGO baj	✗ Posuđeno do 12.11.2024. Rezervirajte
Knjižnica Dubec, Rudolfa Ivankovića 34, 10040 Dubrava, tel: 01/2922-208		
Lokacija	Signatura	Status
24 DO Slobodni pristup	D D DRA b	✓ Provjerite status
Knjižnica Mala Mlaka, Malomačka 91, 10020 Novi Zagreb, tel: 01/6261-929		
Lokacija	Signatura	Status
29 DO Slobodni pristup	D DRA b	✗ Posuđeno do 19.11.2024. Rezervirajte

Slika 1. Teško nabavljiv naslov zadržan u slobodnom pristupu radi zaštite primjeka u Hrvatskom centru za dječju knjigu

Zagreb : Matica hrvatska, 1956.

Gradska knjižnica, Starčevićev trg 6, 10000 Zagreb, tel: 01/4572-084		
Lokacija	Signatura	Status
01 Slobodni pristup	886.2-1 SLA a	✓ Provjerite status
01 Zaštićeni fond	ZF 886.2-1 SLA a	○ Za rad u knjižnici
	ZF 886.2-1 SLA a	○ Za rad u knjižnici
Knjižnica Božidara Adžije, Trg Petra Krešimira IV 2, 10000 Zagreb, tel: 01/4655-025		
Lokacija	Signatura	Status
02 Arhiv	A 886.2 SLAMN a	✓ Provjerite status
02 Zaštićeni fond	ZF 821.163.42 SLAMN a	○ Za rad u knjižnici
Knjižnica Tina Ujevića, Ulica grada Vukovara 14, 10000 Zagreb, tel: 01/3095-221		
Lokacija	Signatura	Status
03 Odrasli odjel	886.2-1 SLA a	✓ Provjerite status

Slika 2. Teško nabavljiv naslov zadržan u slobodnom pristupu radi zaštite primjeka u Zaštićenom fondu

Na slici 3 prikazana je usporedba dvaju izdanja istog tematskog sadržaja i autora, pri čemu novije izdanje sadržajno i urednički obuhvaća starije. U ovakvim situacijama starije izdanje predlaže se za izlučivanje, dok se novije zadržava u slobodnom pristupu. Time se osigurava aktualnost zbirke, ali i racionalno korištenje prostora.

Slika 3. Usporedba novijeg i starijeg izdanja kao temelj odluke o izlučivanju

Suprotno tome, sljedeći primjer (slika 4) prikazuje starije izdanje koje se zadržava unatoč postojanju novijeg, zbog specifičnih sadržajnih dodataka poput drugačijeg predgovora ili komentara, pa čak i drugačijeg naslova. Takva starija izdanja često se premještaju iz slobodnog pristupa u depo (izmješteno spremište) ili drugu prikladnu zbirku, čime se istodobno štite primjerci u posebnim zbirkama i osigurava dostupnost različitih interpretacijskih slojeva istog djela.

Slika 4. Zadržavanje starijeg izdanja zbog sadržajnih i bibliografskih posebnosti

U slučaju različitih prijevoda, također se zadržava primjerak starijeg izdanja radi očuvanja i budućeg mogućeg proučavanja sadržajnih i interpretacijskih razlika (slika 5).

Zagreb : Lumen, 2018.
prevoditelj Ivan Ott

Njegova mračna građa:
Polarna svjetlost
Čudesni nož
Jantarni dalekozor

Njegove tamne tvari:
Polarno svjetlo
Tanki bodež
Jantarni dalekozor

Zagreb : Sysprint, 1998.
prevoditeljica Snježana Husić

Slika 5. Zadržavanje različitih prijevoda

Postojeći zakoni, pravilnici i propisi prestaju važiti izlaskom svakog novog, izmijenjenog i dopunjenog izdanja te ih je potrebno izlučiti iz zbirke i nadomjestiti najnovijim, važećim izdanjem kako bi korisnicima osigurali pristup točnim i relevantnim informacijama (slika 6).

2015. – 1. izd. 148 str.
2016. – 2. izmijenjeno i dopunjeno izd. 150 str.
2017. – 3. izmijenjeno i dopunjeno izd. 174 str.
2024. – 4. izmijenjeno i dopunjeno izd. 230 str.

Slika 6. Izlučivanje izmijenjenih i dopunjenih izdanja

Knjige koje su opremili različiti ilustratori, preveli različiti prevoditelji ili sadrže specifične biobibliografske podatke nužno ne podliježu otpisu jer mogu posjedovati specifičnu informativnu i kulturnu vrijednost u odnosu na najnovije izdanje određenog naslova (slika 7).

Slika 7. Zadržavanje slikovnica koje su opremili različiti ilustratori

Nakon završetka procesa revizije građe provodi se otpis i izrađuju se pripadajući izvještaji, zbrinjava se otpisana građa te se dovršava prijenos građe u druge zbirke ili lokacije. Otpisana građa poklanja se korisnicima, koji ju mogu slobodno uzeti na predviđenim mjestima unutar knjižnica ili se reciklira. Istodobno je potrebno obavijestiti odjel nabave o potrebi nadomještanja izlučene građe, bilo istim ili novijim izdanjem, kroz sustav Desiderate u knjižničnom sustavu ZaKi. Prilikom otpisa dotrajale i fizički oštećene građe, traženi se naslovi evidentiraju u sustavu Desiderate i unose u knjižnični sustav ZaKi kao prijedlozi za nabavu. Ako građa nije dostupna za nabavu, naslovi se uvrštavaju na popis knjiga koje korisnici mogu donijeti kao zamjenu za izgubljene ili uništene primjerke.² Građa koja ostaje u zbirci, a fizički je oštećena i nije ju moguće zamijeniti nabavom, upućuje se na popravak kako bi se osigurala njezina daljnja uporabljivost.

Ovi primjeri potvrđuju da se izlučivanje u praksi ne temelji na pojednostavljenim pravilima, nego se provodi kao promišljen, dokumentiran i stručan proces koji je kombinacija formalnih kriterija, stručnog znanja i kontekstualnog razumijeva-

² Popis knjiga za zakasninu Gradske knjižnice interni je dokument koji se svakodnevno dopunjuje naslovima građe koju nije moguće kupiti, a postojeći primjerci u fondu su dotrajali te se učestalo posuđuju.

nja uloge pojedine jedinice građe unutar mreže knjižnica pri čemu se istodobno razmatraju fizičko stanje građe, sadržajna relevantnost i uloga pojedine jedinice unutar mreže Knjižnica grada Zagreba. Javna dostupnost *Smjernica za reviziju i izlučivanje građe* logičan je i ključan budući korak u planiranju funkcionalnosti procesa. One omogućuju knjižničarima dosljedno postupanje, korisnicima i osnivačima uvid u kriterije odlučivanja, a javnosti razumijevanje da se izlučivanje ne provodi proizvoljno. Sustavno izlučivanje osobito je važno u kontekstu revizija, selidbi i reorganizacije zbirke, jer omogućuje pravodobno planiranje prostora, nabave i zaštite vrijedne građe.

Studija slučaja Gradske knjižnice potvrđuje da je izlučivanje knjižnične građe istodobno stručni, strateški i komunikacijski proces. Iako su u svom postupanju transparentni i djeluju u skladu s važećim *Zakonom* (2019) i *Pravilnikom* (2023), knjižničari se ipak susreću s podvojenim stavovima javnosti. Knjižnice u mreži Knjižnica grada Zagreba tako se ponekad suočavaju s priložima u dnevnim novinama i medijskim zapisima, iz koji se lako može zaključiti da se prekomjerno ili ciljano otpisuje građa.³ Iako su odluke o otpisu transparentne i u skladu s preporučenim postotcima, moguće ih je dodatno pojasniti i prethodno komunicirati javnosti. Naime, kako ističe Vnuk (2022), transparentnost kriterija, javna dostupnost smjernica i kontinuirana komunikacija s korisnicima i osnivačima ključni su za sprječavanje negativnih reakcija i nesporazuma u javnosti. Redovito izlučivanje u manjim obujmima smanjuje percepciju izlučivanja kao izvanrednog ili kriznog događaja. Psihološke dimenzije procesa, koje analizira Raphael, vidljive su i u ovoj studiji slučaja: emotivna vezanost uz građu, osjećaj odgovornosti i strah od „gubitka“ zbirke prisutni su i među djelatnicima i među korisnicima. Upravo zato jasno definirane smjernice i timski rad imaju važnu ulogu u rasterećenju pojedinaca od isključive odgovornosti za odluke o otpisu. U skladu s pristupom koji zagovaraju Hibner i Kelly (2023), izlučivanje se u Gradskoj knjižnici promatra kao sastavni dio kuriranja zbirke, a ne kao suprotnost njezinoj izgradnji. Takav pristup omogućuje održavanje zbirke koja je istodobno relevantna, pregledna i usklađena s misijom knjižnice.

5. Zaključak

Pročišćavanje, izlučivanje, revizija i otpis knjižnične građe predstavljaju temeljne postupke upravljanja knjižničnim zbirkama, čija je svrha osigurati njihovu funkcionalnost, relevantnost i usklađenost s potrebama korisnika. Suvremeni teorijski pristupi i normativni okvir potvrđuje da se vrijednost knjižnične zbirke ne očituje prvenstveno u njezinu opsegu, već u kvaliteti, dostupnosti i aktualnosti informacija koje pruža korisnicima.

³ Medijska objava: Orešković (2025).

Analiza zakonodavnog i stručnog okvira potvrđuje da uspješno izlučivanje ne ovisi isključivo o jasno definiranim kriterijima, nego i o stručnoj prosudbi knjižničara, organizacijskim uvjetima i kvalitetnoj komunikaciji s korisnicima i javnošću. Sustavno izlučivanje zastarjele, oštećene i slabo korištene građe doprinosi preglednosti zbirke, olakšava korisnicima pronalaženje relevantnih izvora i omogućuje racionalnije korištenje ograničenog prostora, radnog vremena djelatnika i financijskih resursa knjižnice.

Studija slučaja Gradske knjižnice pokazuje kako se teorijska načela i zakonske obveze mogu uspješno operacionalizirati u praksi velikog i složenog knjižničnog sustava. Primjena kombinirane metode izlučivanja, utemeljene na analizi podataka o korištenju građe i stručnoj prosudbi sadržajne i fizičke prikladnosti, omogućuje diferenciran pristup zbirkama različitih razina i namjena. Posebno se ističe uloga jasno definiranih smjernica i internih dokumenata koji služe kao alat za ujednačeno, transparentno i argumentirano donošenje odluka o izlučivanju. Prikazani primjeri potvrđuju da je izlučivanje usko povezano s procesima zaštite, zamjene i nadomještanja građe, kao i s komunikacijom prema odjelu nabave i korisnicima. Takav pristup smanjuje rizik od proizvoljnosti, jača povjerenje u stručne odluke knjižničara i ublažava moguće negativne reakcije javnosti. Istodobno, proces izlučivanja pridonosi osnaživanju profesionalnih kompetencija knjižničara, koji se kroz sustavnu evaluaciju fonda afirmiraju kao kuratori zbirki.

U kontekstu suvremenog knjižničarstva, obilježenog ubrzanim razvojem digitalnih izvora i promjenama korisničkih navika, redovita revizija i izlučivanje građe nameću se kao nužan preduvjet dugoročne održivosti knjižnica. Promišljeno upravljanje zbirkama omogućuje knjižnicama da zadrže svoju društvenu relevantnost, istodobno osiguravajući kvalitetnu, pouzdanu i korisnicima prilagođenu knjižničnu uslugu.

LITERATURA:

- Aškerc i sur. (2001). Aškerc, G.; N. Češnovar; Lah-Skerget; V. Malis; E. Maver; H. Pečko-Mlekuš; T. Poličnik-Čermelj i V. Žagar. *Priročnik za izločanje in otpis knjižničnega gradiva*. Ljubljana. Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Barbarić, A. (ur). (2010). *Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata: načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Boon, B. (1995). *The CREW method: expanded guidelines for collection evaluation and weeding for small and medium-sized public libraries*. Austin, Texas: The Texas State Library. [citirano: 2025–03–27]. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED386195.pdf>

- Clayton, P. i G. E. Gorman (2001). *Managing information resources in libraries: collection management in theory and practice*. London: Library Association Publishing.
- Čučković, D. (1956). Čuvanje i zaštita knjiga u knjižnicama: predavanja održana na Tečaju za knjižničare šk. god. 1954/55 u Zagrebu. Zagreb: Kultura.
- Hibner, H. i M. Kelly (2023). *Making a collection count: a holistic approach to library collection management*. 3rd ed. Cambridge: Chandos Publishing.
- Informativna srijeda (2026). Knjižnice grada Zagreba. *Program Informativne srijede u 2026. godini*. [citirano: 2026-06-18]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/za-knjiznicare/informativna-srijeda/2020>
- Johnson, P. (2018). *Fundamentals of collection development and management*. 4th ed. London: Facet Publishing.
- Kenda, J.; K. Krpan i M. Žurić (2026). Novi model otkupa Ministarstva kulture i medija u razdoblju 2023. – 2025.: studija slučaja Knjižnica grada Zagreba. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 69, 1: 233–261. [citirano: 2026–06–18]. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.69.1.1828>
- Manley, W. (2014). Treasure or trash heap?: weeding is not for the faint of heart. *American Libraries Magazine* [citirano: 2025–09–09]. Dostupno na: <https://americanlibrariesmagazine.org/2014/02/18/treasure-or-trash-heap>
- Miller, M. E. i S. M. Ward (2022). Rightsizing your collection: make the academic collection management process more intentional and user-centric. *American Libraries Magazine* [citirano: 2025–09–09]. Dostupno na: <https://americanlibrariesmagazine.org/2022/05/02/rightsizing-your-collection/>
- Orešković, N. (2025). Otpisuju li se masovno knjige iz gradskih knjižnica? KGZ: Sve se radi prema pravilima. [citirano: 2026–06–18]. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/zagreb/otpisuju-li-se-masovno-knjige-iz-gradskih-knjiznica-kgz-sve-se-radi-prema-pravilima-1875510>
- Pravilnik (2023). Pravilnik o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe. *Narodne novine* 27, 452. [citirano: 2026–05–10]. Dostupno na: <https://narodne-novine.nn.hr/eli/sluzbeni/2023/27/452>
- Pravilnik, L. (2013). Killing Sir Walter Scott: a philosophical exploration of weeding. In the Library with the Lead Pipe: an open access open peer reviewed journal [citirano: 2025–09–08]. Dostupno na: <https://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2013/killing-sir-walter-scott-a-philosophical-exploration-of-weeding/>
- Raphael, L. (2013). Killing Sir Walter Scott: a philosophical exploration of weeding. [citirano: 2025–09–08]. Dostupno na: <https://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2013/killing-sir-walter-scott-a-philosophical-exploration-of-weeding/>
- Smjernice (2023). Knjižnice grada Zagreba. *Smjernice za izgradnju knjižničnih zbirki Knjižnica grada Zagreba*. [citirano: 2025–12–10]. Dostupno na: https://issuu.com/knjinicegradazagreba/docs/smjernice_z_a_izgradnju_zbirki_knji_nica_grada_zagr

- Smjernice. (2026). Knjižnice grada Zagreba. *Smjernice za reviziju i izlučivanje građe – Gradska knjižnica*. Interni dokument Knjižnica grada Zagreba [citirano: 2026–06–18].
- Spiller, D. (2000). *Providing materials for library users*. London: Library Association Publishing.
- Tadić, K. (1994). *Rad u knjižnici*. Opatija: Naklada Benja.
- Vnuk, R. (2022). *The weeding handbook: a shelf-by-shelf guide*. 2nd ed. Chicago: ALA Editions.
- Zakon o knjižnicama (2019). Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. *Narodne novine* 17, 356. [citirano: 2026–05–13]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html
- Živković, D. i A. Horvat (ur.). (2022). *Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.